

SKUP 2002 – 46

Prosjekt: Bompengesjef på rødt lys
Medarbeider: Sveinung Jensen
Publikasjon: Aftenposten
Publisert: September 03 – januar 03
Medium: Avis
Tema:

Sveinung W. Jensen:

Bompengesjef på rødt lys

Publisert i Aftenposten 26.9.02-17.1.03.

Arbeidssted: Aftenpostens økonomiredaksjon

Adresse: Boks 1178 Sentrum

0107 Oslo

Telefon: 22863975, mobil: 95774951

Kort om saken:

Aftenposten skrev 26. september at det kommunalt eide bompengeselskapet Fjellinjens toppsjef Thorleif Haug håver inn penger på privat konsulentvirksomhet. Selskapets styreleder Harald Arnkværn hadde godkjent Haugs bijobb uten å informere selskapets majoritetseier, Oslo kommune.

Det ble videre avdekket at Haug var engasjert som daglig leder i flere bompengeselskaper. En del av arbeidet foregikk innenfor hans ordinære arbeidstid i Fjellinjen. Også to andre leder i bompengeselskaper hadde tatt oppdrag for Haugs private konsultentselskap.

Avsløringen slo ned som en bombe i det politiske miljøet i Oslo. Etter å ha fått en redegjørelse fra Fjellinjens styre, kalte samferdselsbyråd Hilde Barstad inn til ekstraordinær generalforsamling. Der byttet hun ut både Arnkværn og styremedlem Christian Joys. Og to måneder senere ble Haug sendt på dør.

Når og hvordan kom arbeidet i gang

Arbeidet med saken startet 27. april 2002. Denne dagen dukket selskapet Bompengerådgivning AS opp på oversikten over selskaper som har levert årsregnskap til Regnskapsregisteret i Brønnøysund.

Alle norske aksjeselskaper er forpliktet å sende inn sine årsregnskaper til Brønnøysund. Det lønner seg å følge med. De daglige kunngjøringene fra Regnskapsregisteret (<http://www3.brreg.no/oppslag/kunngjoring/>) kan være et eldorado for journalister.

Meldinger om at børsnoterte selskapene har levert regnskap er sjelden av interesse. De er allerede kjent fra børsmeldinger. Jakten retter seg derfor normalt mot:

- selskaper som eies av kjente finansfolk (for eksempel Kistefos AS, eierselskapet til Christen Sveaas)
- selskaper med kjempeomsetning (for eksempel ABB AS)
- offentlig eide selskaper (for eksempel Oslo Sporveier)
- selskaper som kontrolleres av andre kjendiser (for eksempel Skavlan Fredrik AS)

Aftenpostens økonomiredaksjon har innarbeidet rutiner som gjør at vi fanger opp kunngjøringene fra ulike registre i Brønnøysund. Ofte går jeg også inn på eget initiativ og sjekker kjente og ukjente selskaper.

At et selskap har ”invest” eller ”consult” i navnet kan være nok til fange interessen. I løpet av et år sjekker jeg sikkert mellom 100 og 200 selskaper som for meg fremstår som ukjente. Det gjør jeg ved å slå opp på selskapenes eiere og omsetning i CreditInform. Her kan jeg også kontrollere hvem som driver business med hvem, pluss selskapenes betalingsdyktighet.

27. april dukket som nevnt selskapet Bompengerådgivning AS dukket opp i Regnskapsregisterets oversikt. Jeg hadde aldri hørt om selskapet. Av ulike årsaker valgte jeg likevel å sjekke det.

Jeg var kjent med at bompenger fra norske bilister inndrives av offentlig eide selskaper. Her kunne det se ut som jeg hadde funnet et selskap som drev med rådgivning til den slags virksomhet. Hva var dette? Hvor utbredt var denne type rådgivning? Ble denne rådgivningen honorert av bompenger som du og jeg er med å betale inn? Hvor mye penger ble i så fall brukt på den slags? Og sist, men ikke minst - hvem kunne ha kompetanse til å gi det offentlige råd om noe det offentlige selv hadde drevet med i en årrekke?

Det siste spørsmålet fikk jeg raskt svar på. Bak Bompengerådgivning AS sto nemlig Thorleif Haug. Han sto oppført både som styreleder, daglig leder og eier. En personsjekk i CreditInform og et søk i Atekst viste at Haug også var toppsjef i Fjellinjen AS – Norges største bompengeselskap eid av Oslo kommune (60

prosent) og Akershus fylkeskommune (40 prosent). Jeg visste straks at her hadde jeg etter all sannsynlighet en sak.

Hva var den sentrale problemstilling ved starten av prosjektet?

Flere spørsmål meldte seg: Hva var formålet med rådgivningsselskapet? Hvilket omfang hadde virksomheten? Hvem var oppdragsgiverne? Og hadde Haug klarert dette med Fjellinjens styre?

Formålet med selskapet var enkelte å finne - ”rådgivning til og drift av bompengeselskaper”. Det sto i Bompengerådgivnings årsberetning for 2001.

Å avdekke virksomhetens omfang bød heller ikke på problemer. Alle selskaper er pålagt å opplyse om administrerende direktørs lønn. I notene til Fjellinjens regnskap fant jeg at Haug i 2001 hadde hevet en lønn på 736.194 kroner. Bompengerådgivnings regnskap viste inntekter på 498.711 kroner. I årsberetningen gikk det frem at selskapet ikke hadde ansatte. Dermed kunne jeg konkludere med at konsulentarbeidet ga Haug alene ekstraintekter som tilsvarte to tredjedeler av den ordinære lønna han mottok som sjef i Fjellinjen.

Før konfrontasjonen med Fjellinjens styre om Haugs bijobb, ønsket jeg å vite hvem oppdragsgiverne hans var. Min første tanke var at Haug jobbet som konsulent for Fjellinjen og fakturerte gjennom Bompengerådgivning. Men hvordan kunne jeg få bekreftet slike mistanker?

En mulighet var å begjære innsyn i Fjellinjens postjournal og lete etter mulig korrespondanse med Bompengerådgivning. Enkelte offentlige aksjeselskaper er nemlig omfattet av offentlighetsloven. Gjennom deltagelse på et NJ-kurs om offentlighetsloven var jeg kjent med at Fjellinjen var blant disse. Jeg visste også at Fylkesmannen i Oslo og Akershus i januar 1999 hadde gitt NRK Østlandssendingen medhold på en klage vedrørende avslag på begjæring om dokumentinnsyn i Fjellinjens postjournal. Selve avslaget fant jeg på

<http://www.nj.no/offentlighet/>.

Jeg kontaktet Fjellinjen og spurte om jeg kunne få tilgang til siste års postjournal. Det muntlige svaret jeg fikk var at selskapet ikke førte noen journal over innkommende og utgående post. Å slippe meg inn på arkivet, var helt uaktuelt.

Egentlig var det en sak i seg selv at Fjellinjen ikke etterfulgte pålegg om full åpenhet fra Fylkesmannen. Men jeg bestemte meg for å spare disse opplysningene. Klarte jeg å få bekreftet at Haug jobbet som konsulent for

Fjellinjen, kunne jeg basert på Fjellinjens svar skrive at selskapet hadde forsøkt å skjule dette forholdet.

Jeg tok kontakt med Kjell Nesje, NRK-journalisten som hadde vunnet frem med klagen mot Fjellinjen. Han oppfordret meg til å gjøre det samme som ham – klage til Fylkesmannen. Samme oppfordring fikk jeg fra jurist Ina Lindahl i Norsk Presseforbund.

Jeg valgte likevel en annen strategi. Fylkesmannen hadde brukt nesten et halvt år på å behandle klagen fra NRK Østlandssendingen. Og jeg hadde ingen garanti for at Fjellinjen - i motsetning til forrige gang - ville etterkomme et pålegg fra Fylkesmannen om full offentlighet. Jeg bestemte meg derfor for å ringe Thorleif Haug.

Nå gjaldt det å spille kortene riktig. Jeg vurderte å konfrontere ham med rådgivningsvirksomheten, men kom til at det var for tidlig. Først ville jeg ha svar på om Haug jobbet for Fjellinjen som konsulent. Spurte jeg direkte, ville det være enkelt for ham å svare nei og så kamuflere forholdet.

18. juni ringte jeg Haug og ba om en oversikt over alle selskaper som Fjellinjen kjøper tjenester av. Jeg spurte også om vi kunne komme ned på selskapets kontor og ta en bilde av ham. Haug var imøtekommende og ante tydeligvis ingen fare. Fotograf Rune Holm Schulstad fikk ta bilder av ham samme dag. Og dagen etter fakset Haug over oversikten jeg hadde bedt om.

Bompengerådgivning befant seg ikke på listen. Det kunne bety to ting: At Haug holdt tilbake informasjon eller at Bompengerådgivnings oppdragsgiverne var andre Fjellinjen. Jeg valgte på det tidspunktet å tro det siste.

Haug er gift og har tre barn. Alle er involvert i familieselskapet Hauco AS, enten som eiere eller styremedlemmer. Kona og to av barna har dessuten styreverv i andre selskaper. Alle selskapene i kretsen rundt Haugs familie ble sjekket opp mot listen jeg hadde fått over Fjellinjens tjenesteleverandører. En eneste link ble funnet: Hauco hadde i flere år eid aksjer i Securitas AB, vakselskapet som bemannet alle bomstasjonene til Fjellinjen og sto for all pengetelling og pengetransport. Men aksjeposten var bare en av flere. På det meste utgjorde verdien av den rundt 2 prosent av Haucos totale portefølje. Det var i 1999. Jeg vurderte derfor aksjeposten som for liten til å kunne gjøre den til noe poeng.

Dermed sto jeg tilbake med én problemstilling: Toppsjefen i Norges største bompengeselskap tjente en halv million kroner i året som konsulent. Indirekte opplysninger fra Haug selv tilsa at inntektene kom fra rådgivning for andre bompengeselskaper. Visste styreleder Harald Arnkværn i Fjellinjen om dette? Og hvordan kunne Oslo kommune, som største eier, akseptere det?

Ble problemstillingen endret underveis?

25. september klokken 10.30 ringte jeg Thorleif Haug på nytt. Det fikk bære eller briste. Skulle jeg få vite noe mer, måtte han konfronteres med sin konsulentvirksomhet.

Haug avviste at han hadde konsulentoppdrag for Fjellinjen. Den eneste oppdragsgiveren han ville oppgi navn på var Statens vegvesen.

En halv time senere intervjuet jeg Fjellinjens styreleder Harald Arnkværn. Han bekreftet at han hadde godkjent Haugs konsulentjobbing.

Samme ettermiddag ringte jeg rundt i det politiske miljøet i Oslo. Ingen av byrådsmedlemmene jeg snakket med hadde hørt om Haugs konsulentavtale. Flere av dem reagerte med vantrø og fortalte at de ville ta saken opp med byråden.

Problemstillingen ble ikke endret før på dag to. 26. september snakket jeg med samtlige styremedlemmer i Fjellinjen, samferdelsbyråd Hilde Barstad og flere byråkrater i Oslo kommune. Det viste seg at Oslo kommune sommeren 2000 hadde gått imot Fjellinjens styre og nektet selskapet å opprette et datterselskap med egne ledere som rådgivere. At toppsjefen med styreformannens velsignelse hadde gått bak kommunens rygg og opprettet sitt eget private rådgivningsselskap, fikk byråden til å ta affære.

Snøballen hadde begynt å rulle. Og her kunne ingen føle seg sikre på ikke å bli dratt med. Haug ble presset av styret. Styret ble presset av byråden. Og byråden ble presset av opposisjonen i bystyret.

I motsetning til Fjellinjen har Oslo kommune et postarkiv som fungerer. Hjelpsomme ansatte skaffet meg all korrespondanse mellom styrelederen i Fjellinjen og Oslo kommune de siste tre årene. Dermed fikk jeg dokumentert striden om datterselskapet sommeren 2000.

At Haug også var ansatt som daglig leder i Østfold Bompengeselskap AS ble jeg tipset om etter at de to første artiklene hadde stått på trykk.

Saken fikk en ny omdreining da jeg fikk bekreftet at Haug også hadde gitt konsulentoppdrag til to andre ledere i Fjellinjen. Kilder i rådhuset fortalte at byråden etter dette oppslaget 3. oktober 2002 hadde uttalt i korridorene at nå var både styreleder Arnkværn og administrerende direktør Haug ferdige.

I regnskapet til Bompengerådgivning for 2001 er det oppført lønnskostnader på 32.278 kroner. I notene til regnskapet går det frem at 20.000 kroner hadde blitt utbetalt til daglig leder – altså Haug selv. Men hva med resten? Var dette utbetaling av honorar for innleid arbeid? I så fall til hvem? Igjen meldte spørsmålet seg: Hvem hadde som kompetanse til å utføre slike oppdrag? Det mest naturlige stedet å lete var i Fjellinjen. Og det ble treff på første forsøk. Da Haug ble konfrontert med dette forholdet, bekreftet han at Fjellinjen-ansatte ved enkelte anledninger hadde tatt jobber for hans eget konsulentselskap. Å finne ut hvem krevde bare en telefon til administrasjonen.

De siste artiklene handler om konsekvensene avsløringene: Haugs forbud mot konsulentjobbing, Arnkværns avgang og til slutt Haugs avskjedigelse.

Metodearbeidet

En del av det metodiske arbeidet og problemene jeg møtte på underveis er allerede beskrevet. Jeg vil her utdype hvor jeg søkte informasjon og hvorfor. Jeg vil også fortelle litt om organiseringen av arbeidet og bruken av kilder.

Innhenting av informasjon

Elektronisk mappearkiv

Noe av det første jeg gjorde da jeg begynte å arbeide med saken var å lage en navneliste. Den inneholdt navn på alle personer som på en eller annen måte kunne være involvert i saken, deres telefonnummer, stilling, styreverv m.m. Gjennom hyperlinker fikk hver person sin egen mappe i Word. Der samlet jeg ulik informasjon om de respektive personene etter hvert som jeg jobbet med saken. Listen inneholdt til slutt mellom 40 og 50 navn. Her var:

- talsmenn for samtlige lokale partier i Oslo innenfor finans og samferdsel
- medlemmer og varamedlemmer i Fjellinjens styre
- aktuelle byråkrater i Oslo kommune og Akershus fylkeskommune
- ledere i Fjellinjens administrasjon
- Haug og hans familie
- styremedlemmer i andre bompengeselskaper
- ansatte i Statens vegvesen
- folk i miljøet jeg kom i snakk med underveis – enten ved at de kontakt med meg eller at jeg ringte dem – og som ble mine gode kilder.

Intervjuer

Jeg intervjuet totalt 21 personer. Enkelte ble intervjuet flere ganger. Alle intervjuene ble tatt opp på minidisc, renskrevet, nummerert og påført klokkeslett

og dato. De ble deretter lagt inn i den riktige mappen i den elektroniske navnelisten.

De fleste av intervjuene ble gjort på telefon. Årsaken til dette er hovedsakelig tidspress.

Ofte måtte intervjurundene planlegges nøye. Spesielt viktig var dette de gangene noen skulle konfronteres med opplysninger som ville ramme dem. I slike situasjoner er det alltid en fare for at de ulike intervjuobjektene prøver å dekke over for hverandre. Et eksempel på dette er den første konfrontasjonen med Haug og Arnkværn. Her gjaldt det å snakke med Haug først, og så ringe Arnkværn før Haug rakk å gjøre det.

Årsrapporter

Via Brønnøysund-faksen tok jeg ut Fjellinjens regnskap for 1998, 1999, 2000 og 2001, Bompengerådgivnings eneste regnskap for 2001, Østfold Bompengeselskaps eneste regnskap for 2001, Haucos regnskaper fra 1992 og frem til 2001, Bankplassen Parkeringsanleggs regnskap for 2001 (her er Haug styreformann), Nordstrand Byggeselskaps regnskap for 2001 (her er Haugs kone styremedlem og deleier) og Ercas regnskap for 2001 (her sitter Haugs ene sønn i styret).

Enkelte av årsregnskapene dokumenterte helt essensielle fakta i saken – ikke minst omfanget av og formålet med Haugs konsulentvirksomhet. Andre bidro til å sjekke ut teorier som viste seg ikke å holde vann.

Endringsmeldinger i Brønnøysund

Alle norske aksjeselskaper er pålagt å melde fra til Brønnøysundregistrene om endringer i styret, kapitalendringer, navneendringer, fusjoner og fisjoner. Jeg sjekket endringsmeldinger for alle relevante selskaper i saken på

<http://www3.brreg.no/oppslag/kunngjoring/index.jsp>.

CreditInform

Flere kredittbyråer tilbyr internett-tjenester som gjør det mulig å skaffe seg innsyn i registrerte aksjeselskapers styre, eiere, regnskapstall, foretaksattest og betalingsanmerkninger. Det er også mulig å søke på personer og få informasjon om vedkommendes styreverv, inntekt og betalingsanmerkning .

Aftenposten abonnerer på CreditInform. Under arbeidet med saken benyttet jeg tjenesten hyppig. Ikke minst for finne ut hvem som satt i styrene til de ulike selskapene.

Tekstarkiver

Artikkelsøk på de involverte personene var viktig i den innledende fasen av arbeidet. Via Atekst (elektronisk arkiv for Aftenposten, Dagbladet, Dagens Næringsliv, NTB og Dagsavisen) fant jeg blant annet frem til tidligere intervjuer med Thorleif Haug som bidro til at jeg kunne danne meg et inntrykk av mannen.

Flere aviser hadde dessuten skrevet i dybden om Fjellinjen, selskapets mandat og utvikling. Disse artiklene var svært nyttig lesning.

Jeg brukte også Atekst i jakten på en mulig link mellom Haug og Fjellinjens ulike tjenesteleverandører. Denne jakten var imidlertid resultatløs.

Postarkiver

Som nevnt fikk jeg ikke innsyn i Fjellinjens postarkiv. Men jeg var en ivrig bruker av postarkivet til Oslo kommune. Journaljakten ga meg dokumentasjon på hele korrespondansen mellom kommunen og styrelederen i Fjellinjen.

Internett-søk

Rutinemessig foretok jeg også søk på Internett på denne søkemotoren: <http://www.alltheweb.com/>. Først og fremst søkte jeg på personer. Bortsett fra enkelte artikler, fant jeg lite av interesse for saken.

Organisering av arbeidet

Samme dag Bompengerådgivning dukket opp i Regnskapsregisteret, foretok jeg de innledende undersøkelsene som viste at Haug drev konsulentvirksomhet på si. Jeg brukte også et par timer på å sjekke litt på de mest sentrale personene og selskapene i CreditInform. Så ble saken lagt til side. Avisen skulle fylles. Andre ting var mer presserende. Vurderingen var dessuten at denne saken var jeg alene om.

Ved siden av den daglige nyhetsjobbingen, passer jeg alltid på å ha graveprosjekter gående. Ofte kan jeg ha mellom fem og ti prosjekter gående samtidig. På rolige nyhetsdager bruker jeg tid på disse prosjektene. Saken om bompengesjefen som drev konsulentvirksomhet måtte derfor konkurrere med andre prosjekter om min tid. I ukene som fulgte opprettet jeg imidlertid det nevnte mappearkivet. Informasjon jeg fant ble fortløpende lagt inn der.

I juni og juli var det ikke rom for å bruke mye tid på graveprosjektene. I august tok jeg ut ferie. Det var derfor først i september at jeg i samråd med redaksjonsledelsen bestemte meg for å sette av noen dager for å komme i mål med prosjektet.

Ingen andre medier fattet interesse for saken da den kom på trykk. For meg var det en fordel. Mangelen på konkurranse gjorde nemlig at jeg grave enda dypere i stoffet uten press på å måtte levere en sak til hver dag. Dessuten var jeg alene om kildene.

Kildebruk

Som forklart i detalj ovenfor bygger hele saken på å sammenholde skriftlig materiale. Årsrapporter, offentlig tilgjengelige brev, informasjon fra Brønnøysund var helt nødvendige brikker i puslespillet. At så mange av kildene var skriftlige, gjorde dokumenteringen av sakens fakta lettere enn i mange andre saker.

De aller fleste muntlige kildene var åpne kilder. Men jeg skaffet meg etterhvert kontakter på innsiden i ulike miljøer. De sørget for at jeg ble holdt oppdatert når det skjedde en utvikling i saken. Disse kildene var også gode å ha for å sjekke sannhetsgehalten i utsagn som ble gitt av ulike personer i intervjuer.

Konsekvenser

Saken fikk følger:

- Bystyremedlemmer ba byråd Hilde Barstad rydde opp
- Byråd Barstad krevde en redegjørelse fra styreleder Arnkværn
- Haug ble kalt inn på teppet av styret
- Statens vegvesen brøt alt samarbeid med Haug som konsulent
- Styret ba Haug om å avvikle konsulentvirksomheten
- Styret ba Fjellinjens tekniske sjef og EDB-sjef forklare seg om oppdrag de hadde tatt for Haugs konsulentfirma
- Byråd Barstad sparket Arnkværn og Joys ut av styret
- Byråd Barstad anmodet Akershus fylkeskommune til å bytte ut sine to medlemmer i Fjellinjens styre
- Det nye styret i Fjellinjen avsatte Haug som administrerende direktør

Tid brukt på prosjektet

Mesteparten av gravearbeidet frem til første publisering skjedde i ledige stunder ved siden av den daglige nyhetsjobbingen. De siste to dagene før publisering av første artikkel jobbet jeg med saken på heltid. Det samme gjorde jeg de tre dagene etter første publisering. Anslått tid brukt på hele prosjektet: Cirka to arbeidsuker.

Spesielle erfaringer

Jeg opplevde at saken ble høyt prioritert av ledelsen i Økonomiredaksjonen. Den fikk god plassering i økonomiseksjonen, men hadde åpenbart store problemer med å nå frem på avisens førsteside.

Forklaringen tror jeg ligger i at saken med sitt voldsomme personfokus fremsto som lite aftenpostensk for avisens øverste ledelse. I feedback fra ledelsens morgenmøte 26. september, samme dag første artikkel sto på trykk, heter det: ”Øko tar for seg bompengesjefen i Oslo og hans konsulentvirksomhet på kveldstid. Dette er helt klart en sak, siden den kan havne i bystyret. Men den blir overdimensjonert slik den fremstår på coveret (økonomi-coveret, min anmerkning). Dette er slik vi behandler de store skurkene, ikke en kommunal toppsjef som i hvert fall ikke umiddelbart ser ut til å ha gjort noe ulovlig”.

At toppsjefen og deler av styret i Norges største bompengeselskap måtte skiftes ut som følge av artikkelserien, så ikke ut til endre på avisledelsens vurdering av saken. Eller var det slik at redaktørenes dom på dag én førte til at utgavesjefene på desken kviet seg for å kjøre oppfølgingssakene frem på avisens førsteside?

Oslo 22. januar 2003

Sveinung W. Jensen

Vedlegg:

Artikler 26.09.02: Bompengesjefen har dobbelt inntekt

Godkjent av styrelederen

Blir sak i bystyret

Artikler 27.09.02: Styrelederen må forklare seg

Gikk bak ryggen på kommunen

Artikkel 28.09.02: - Arnkværn må gå

Artikler 01.10.02: Jobber for andre på jobben

Overtok oppdrag i Østfold fra Fjellinjen

Artikkel 03.10.02: Fjellinjen-ansatte jobber for sjefens private selskap

Artikler 17.10.02: Fikk forbud mot ekstrajobb

Ble Arnkværn overkjørt?

Artikkel 24.10.02: Fjellinjens styre får sparken

Artikkel 05.11.02: Styremedlem krever at bomringsjefen går

Artikkel 06.11.02: Fylkesrådmann i dobbeltrolle i konsulentstrid

Artikkel 14.11.02: Bompengesjef får trolig sparken

Artikkel 17.01.03: Bompengesjef mister jobben

Artiklene i prosjektet er vedlagt e-posten med rapporten som pdf-filer, med unntak av saken 14.11.02. Den fantes ikke i pdf-format og sendes derfor i Internett-versjon.